

Tomasz Barankiewicz

MODEL FORMALNYCH I NIEFORMALNYCH ŹRÓDEŁ ETYKI AKADEMICKIEJ W POLSCE

W kręgu kultury angloamerykańskiej zainteresowanie etyką akademicką wzrosło od początku lat 70-tych XX w., tj. od czasu wyodrębnienia się etyki badań naukowych, jako samodzielnej dyscypliny badawczej. Pierwszy silny impuls dla rozwoju tej problematyki wiąże się niestety z ujawnianymi nadużyciami. W tym wymiarze szczególnie znaczący punkt odniesienia stanowił norymberski proces nazistowskich lekarzy. Drugi impuls odnosi się do szerszego zjawiska kulturowego, tzw. „kryzysu etosu racjonalności epistemicznej”, polegającego na stopniowej rezygnacji z przekonania, że nauka (działalność naukowo-akademicka) ma cele czysto poznawcze. W Polsce decydujące znaczenie dla rozwoju etosu akademickiego miał kontekst zmian ustrojowych po 1989 r., proces integracji europejskiej i zjawiska globalizacyjne. W tym okresie w Polsce przygotowano trzy wydania „Dobrych obyczajów w nauce” i dwa wydania „Kodeksu etyki pracownika naukowego”.

Celem niniejszego opracowania jest ustalenie normatywnego modelu etyki akademickiej, tj. ogólnego systemu wartości, norm i ocen, regulujących działalność naukowo-akademicką w kontekście dynamicznego otoczenia społecznego, gospodarczego i politycznego. Zakłada się, że system ten nie jest jednorodny. Pewien zbiór norm ma charakter formalny (ustawowy), zaś inne zbiory norm mają charakter nieorganizowany (nieformalny). Ponadto zakłada się, że w ostatnich dekadach

---

w Polsce pojawiły się trzy modele etyki akademickiej: 1) model integralności i wiarygodności nauki, 2) model infrastruktury etycznej, 3) model odpowiedzialności społecznej nauki związany z projektem tzw. Ustawy 2.0.

1. Kilka uwag wstępnych

Używane tu określenie „etyka akademicka” ma znaczenie zakresowo szersze niż „etyka badań naukowych”, przy czym każde z określeń jest wieloznaczne. Etyka badań naukowych może oznaczać – po pierwsze – sam deklarowany system wartości, norm i ocen postępowania, ukształtowany ze względu na uznane tzw. dobre praktyki w nauce, jak: uczciwość, rzetelność, sumienność, obiektywność, krytyczność, niezależność. Po drugie, etyka badań naukowych oznaczać może wyodrębnioną dyscyplinę naukową, dział filozofii (etyka szczegółowa) lub ogólnej metodologii nauk, określający system wartości i norm regulujących zachowania i postawy przedstawicieli nauki. W ostatnim czasie najsilniejszy impuls w refleksji nad etosem badań naukowych wypływa właśnie z analiz metodologicznych, związanych z kwestią zapośredniczenia poznania naukowego przez wartości inne niż tylko epistemiczne¹. Pojawia się tu szereg problemów, np. czy sens poznania naukowego należy rozumieć inaczej niż było to do tej pory? Jaką rolę odgrywa wartość prawdy? Rodzi się również pytanie o społeczną funkcję nauki, w tym jej relację w stosunku do sfery polityki, życia publicznego, gospodarczego i świata gospodarki wolnorynkowej. I po trzecie, etyka badań naukowych może oznaczać określony przedmiot nauczania, ujmowany w programach kształcenia, jako przedmiot obowiązkowy lub fakultatywny.

Natomiast termin „etyka akademicka” rozumieć należy szerzej, ponieważ obejmuje nie tylko desygnaty wymienione wyżej, lecz odnosi się również do szeroko rozumianej dydaktyki akademickiej oraz zasad

---

¹ Szerzej zob. A. Lekka-Kowalik, *Odkrywanie aksjologicznego wymiaru nauki*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2008; Taż, *Etyka w nauce*, [w:] *Etyka. Filozofia życia spełnionego*, red. S. Janeczek, A. Starościc, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016, s. 281-298.

uznawanych za przyjęte, odpowiednie w relacjach interpersonalnych, tak wewnętrznych, jak i zewnętrznych w stosunku do środowiska akademickiego. W najnowszej literaturze przedmiotu pojawiły się dwa sposoby (tendencje) w nazewnictwie. W kręgu kultury angloamerykańskiej obserwować można swoisty odwrót od tradycyjnego terminu „etyka”, na rzecz określeń: „dobre praktyki w nauce”, „dobre obyczaje w nauce”, „społeczna odpowiedzialność nauki”, „infrastruktura etyczna nauki”. Ze względu na procesy globalizacyjne, ta praktyka upowszechnia się w Europie, a także w Polsce. Natomiast w piśmiennictwie kultury kontynentalnej autorzy tradycyjnie sięgają głównie do dorobku etyki filozoficznej, używając klasycznej aparatury pojęciowej. Te dwie tendencje odbiły się również w nazwach polskich kodeksów etyki badań naukowych². Zmiany terminologiczne (etykiet) tylko z pozoru wydają się nie mieć znaczenia. Zakłada się, że zmiana sposobu mówienia o kwestiach etosowych zmieni nasz sposób myślenia o ważnych i aktualnych problemach środowiska naukowego i akademickiego.

Ważna wydaje się również uwaga o charakterze społeczno-historycznym. Socjolog R. Dahrendorf opisując naturę przemian społeczno-moralnych, m.in. na przykładzie krajów Europy środkowo-wschodniej, posłużył się trafną metaforą trzech zegarów³. Jego zdaniem najszybciej biegnie zegar przemian społeczno-politycznych. Zmiany, które opierają się na aktach normatywnych, można wprowadzać szybko. Normy prawne, które zostały uznane za formalnie wiążące, są – jak się zakłada – skuteczniejsze niż inne społeczne regulatory. Wolniej natomiast biegnie zegar przemian społeczno-ekonomicznych. Najwolniej jednak biegnie zegar przemian w wymiarze aksjologicznym i mentalnym, określający obszar wartości, norm i postaw społecznych, w tym również etosowych ról społecznych. Społeczeństwo szybko adoptuje nowe uwa-

---

² K. Gibiński, *Przedmowa*, [w:] *Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych*, wyd. 3, Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Etyki w Nauce, 2001, s. 4-8.

³ R. Dahrendorf, *Life Chance. Approaches to Social and Political Theory*, Chicago: The University of Chicago Press, 1990, s. 10.

runkowania polityczne i gospodarcze, lecz zmiany mentalne zachodzą najwolniej. W Polsce okresu PRL nauka w życiu społecznym zasadniczo pełniła funkcje lojalnościowe i propagandowe. Główne wartości, jak: wolność badań naukowych, obiektywność, rzetelność w uzyskiwaniu i prezentacji wyników, kolidowały z ustalonym ustrojowo zapotrzebowaniem politycznym i ideologicznym. Rzetelna wiedza i obiektywne kryteria badań, ustępowały często na rzecz lojalności wobec doraźnych interesów władzy politycznej. Obecnie nauka i środowisko akademickie funkcjonuje w innym otoczeniu społeczno-politycznym. Niemniej świat demokratycznych społeczeństw zachodnich, który w mentalności społecznej doby PRL funkcjonował jako rodzaj „oazy wolności”, jak się okazuje, również przynosi liczne zjawiska nadużyć i konfliktów w prowadzeniu uczciwych i rzetelnych badań. Ponadto pojawia się kwestia zróżnicowanych źródeł finansowania badań i modeli finansowania uczelni wyższych, a także problem masowości i jakości tej edukacji, np. studiów doktoranckich. Wszystkie te problemy stały się w ostatnich dekadach podstawą do poszukiwania kierunków rozwoju polskiego szkolnictwa wyższego, co stanowi zarazem właściwy kontekst uformowania się określonych modeli postaw, wartości i norm etyki akademickiej⁴.

2. Model etyki akademickiej

W kontekście nowego, posttradycyjnego – jak się często przyjmuje – ładu społeczno-kulturowego, w tym wspomnianego kryzysu „etosu racjonalności epistemicznej”, polegającego głównie na sceptycyzmie i rezygnacji z tradycyjnego przekonania, że nauka ma całe czysto poznawcze (naczelna wartość prawdy), pojawia się problem wskazania współczesnego modelu podzielanych wartości, norm i ocen w środowisku akademickim. Jak się wydaje, w grę wchodzić mogą następujące trzy modele: 1) model integralności i wiarygodności nauki, 2) model infra-

---

⁴ I. Ziemiński, *Nauczyciel – Mistrz i wychowawca*, [w:] *Etyka nauczyciela*, red. M. Bajan, S.J. Żurek, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2011, s. 15-40.

struktury etycznej, 3) model odpowiedzialności społecznej nauki. Trudno jednak byłoby uznać, że modele te występują w jakiejś „czystej” postaci. Ponadto, trudno byłoby również przyjąć, że następowały one kolejno po sobie i każdy następny stanowił całkowitą rezygnację z modelu wcześniejszego. W Polsce mamy raczej do czynienia ze zjawiskiem rozwoju wskazanych modeli, procesem ewolucji, polegającej na tym, że każdy następny etap opierał się na „wchłonięciu” pewnych elementów modelu wcześniejszego. Jeśli zatem, na podstawie analizy projektu tzw. Ustawy 2.0 (*Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*) mielibyśmy mówić o modelu odpowiedzialności społecznej, to ze względu na dominantę pewnych składników. Nie znaczy to jednak, aczkolwiek mówi się o gruntowności tej reformy, że w wymiarze etyki akademickiej projekt Ustawy 2.0 rezygnuje całkowicie ze składników wcześniejszych⁵.

Model integralności i wiarygodności nauki określić można klasycznym i typowym dla kręgu kontynentalnej kultury europejskiej⁶. Pytanie o model etyki akademickiej łączy się zawsze z szerszym problemem modelu (idea) uniwersytetu. W Europie idea ta była tradycyjnie związana z następującymi wartościami: 1) poznanie prawdy, jej pewność i sposób uprawomocnienia (grecka koncepcja *episteme*), 2) wolność badań naukowych oraz związana z tym autonomia jednostek badawczych

---

⁵ Rządowy projekt ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Druk nr 2446, Część I), [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6C22FAA797502236C125826E0022D98C/%24File/2446-cz.%20I.pdf> [dostęp: 19.05.2018], zob. także: *Uzasadnienie* (Druk nr 2446 *in fine*). Projekt wpłynął do Sejmu 5 kwietnia 2018 r. Zestawienie uwag do projektu ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* zgłoszonych w ramach opiniowania i konsultacji (Druk nr 2446, Część II, ss. 882), [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6C22FAA797502236C125826E0022D98C/%24File/2446-cz.%20II.pdf> [dostęp: 19.05.2018].

⁶ Nazwa „model integralności i wiarygodności nauki” jest nazwą autorską, proponowaną i wprowadzoną na podstawie analizy tekstu części 2, Uniwersalne zasady i wartości etyczne w pracy naukowej, akapit pierwszy, Kodeksu Etyki Pracownika Naukowego, zob. uchwała Nr 10/2012 Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie *Kodeksu Etyki Pracownika Naukowego*, [w:] https://instytucja.pan.pl/kancelaria/stories/pliki/U-nr_10-2012_ZO.pdf [dostęp: 19.05.2018].

---

w stosunku do struktur zewnętrznych, 3) wspólnota społeczności akademickiej nauczających (mistrzów) i nauczanych (studentów)⁷. Przede wszystkim model ten jest w sposób wyraźny skierowany „do wewnątrz”, tj. ku społeczności i strukturom akademickim oraz wartościom z natury niezależnym w stosunku do czynników zewnętrznych. W ostatnich dekadach model ten ulegał jednak stopniowej erozji. Otoczenie zewnętrzne szkolnictwa wyższego zmieniło się, dlatego też pojawiła się presja w stosunku do władz uczelni, przedstawicieli nauki i dydaktyki, aby ich badania i sposób edukacji odpowiadał potrzebom rozwoju gospodarczego kraju. Nie może dziwić fakt, iż upowszechniają się inne modele szkolnictwa wyższego, w tym również nowe problemy i rozwiązania etosowe.

Obecnie najsilniejszym wpływem cieszy się koncepcja etyki akademickiej, łączącej formalne (ustawowe) i nieformalne (moralność społeczna) źródła prawa, oparta na dominacji modelu tzw. infrastruktury etycznej systemu szkolnictwa wyższego. Pojęcie infrastruktury etycznej pojawiło się za przyczyną Komitetu Zarządzania Publicznego (PUMA) krajów OECD. Obejmuje ono dwa powiązane ze sobą systemy instrumentów, tj. zarządzanie publiczne oparte na systemie prawa stanowionego, kreujące wzorce zachowań etycznych oraz zarządzanie publiczne oparte na nieformalnych, społecznie deklarowanych wartościach, normach i ocenach danej grupy zawodowej. Infrastruktura etyczna utrzymania lub poprawy standardów edukacyjnych oraz rzetelności badań naukowych, obejmuje zwykle zespół wielu różnych narzędzi i metod, których celem jest długofalowa i ewolucyjna polityka zarządzania w sferze publicznej. W sposób wyraźny tego rodzaju model infrastruk-

---

⁷ I. Ziemiński, *Nauczyciel – Mistrz i wychowawca*, s. 15-16.

turalny przypisać należy reformie, a ściślej, nowelizacjom w zakresie szkolnictwa wyższego w Polsce z roku 2011 i 2014⁸.

Z kolei o etyce społecznej odpowiedzialności, którą – jak się zakłada – ma urzeczywistniać tzw. Ustawa 2.0, dużo mówi się w literaturze anglosaskiej, przede wszystkim na gruncie etyki biznesu, etyki badań naukowych i etyki zawodów prawniczych⁹. Etyka społecznej odpowiedzialności kładzie nacisk na wprowadzanie narzędzi jawności, transparentności i tzw. responsywności (odpowiadania, reagowania) środowisk naukowych na potrzeby społeczne, liczenie się ze skutkami badań naukowych, odpowiadanie na potrzeby rynku i zrównoważony rozwój. W społeczeństwach demokratycznych szczególnie ważną rolę odgrywa zasada wolności słowa, jak również zasada transparentności działań uczestników publicznego dyskursu. Zasady te obejmują również środowiska akademickie, jeśli chcą być postrzegane jako wspólnota społecznie odpowiedzialna¹⁰. Obecny projekt reformy szkolnictwa wyższego, nazywany „Konstytucją dla nauki”, w wymiarze deklaracji aksjologicznych zasadniczo wspiera model odpowiedzialności społecznej. Szczególną rolę odgrywać mają zmiany w wymiarze zarządzania uczelnią m.in. przez wprowadzenie rady uczelni i wzmocnienie w ten sposób tzw. odpowiedzialności społecznej jednostki akademickiej. Nowością jest powiązanie możliwości uzyskiwania doktoratów i habilitacji z kategorią naukową otrzymywaną w wyniku okresowej ewaluacji. Podkreślić należy również wprowadzenie w 2017 r. nowych zasad finansowania

---

⁸ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Reforma szkolnictwa wyższego*, Warszawa 2011, [w:] http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/c206c1142bb1abce72e45bb9a3a3929e.pdf [dostęp: 19.05.2018].

⁹ B. Rok, *Państwo jako „trzecia strona” w dialogu między sektorem biznesu a społeczeństwem*, [w:] *Dobre Państwo*, red. W. Kieżun, J. Kubin, Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, 2004, s. 189-192.

¹⁰ B. Dorbeck-Jung, *Towards Reflexive Responsibility. New Ethics for Public Administration*, [w:] *Ethics and Accountability in Context of Governance and New Public Management*, red. A. Hondeghem, Amsterdam: IOS Press, 1998, s. 45-58.

---

uczelni wyższych. Dwa ostatnie komponenty wskazują raczej na model infrastruktury etycznej, a więc stosowania narzędzi z zakresu zarządzania publicznego.

3. System źródeł etyki akademickiej w ogólności

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia w sprawie dominującego obecnie modelu etyki akademickiej, opartego na budowie infrastruktury etycznej, przyjęć należy następujący system formalnych i nieformalnych źródeł etyki akademickiej: a) system regulacji ustawowych, tj. wartości i normy o semantyce moralnej inkorporowane do systemu prawa; b) regulacje pozaustawowe wartości, zasad i reguł, tzw. dobre praktyki badań naukowych lub kodeksy etyki pracownika naukowego o różnym, formalnym bądź nieformalnym, statusie normatywnym; c) system organizacyjny, zarządzanie i misja szkolnictwa wyższego; d) orzecznictwo sądów dyscyplinarnych; e) normy moralności społecznej i uniwersalnej.

Współcześnie społecznie podzielane normy moralne inkorporowane są do systemu prawa na trzy różne sposoby. Może to być – po pierwsze – inkorporacja bezpośrednia, gdy do systemu prawa stanowionego wprowadza się, ustanawia bądź uznaje, normy o semantyce moralnej w celu wzmocnienia ochrony wartości społecznie ważnych. Ponadto – po drugie – normy prawa stanowionego mogą mieć charakter zwrotów celowo niedookreślonych, tzw. klauzul generalnych, „otwierające” system prawa na normy i oceny społeczno-moralne. I wreszcie po trzecie, w tekstach prawnych spotykamy wyrażenia ocenne, odsyłające do społecznie uznawanych sposobów ocen i wartościowania¹¹.

Pojawia się pytanie, czy istotnie należy założyć i wprowadzić tak rozległą konstrukcję, tj. złożony, multicentryczny system źródeł etyki akademickiej, aby ustalić określony katalog standardów etycznych pracow-

---

¹¹ Szerzej zob. T. Barankiewicz, *Etyka urzędnicza*, [w:] *Encyklopedia prawa administracyjnego*, red. M. Domagała, A. Haładyj, S. Wrzosek, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2010, s. 284-285.

nika akademickiego? Założeniowo przyjmijmy dwie przesłanki: wykładniową oraz infrastrukturalną¹². Pierwsza związana jest z postulatem ustalenia zawsze pełnej treści norm o semantyce moralnej (*omnia sunt interpretanda*), które w konsekwencji stanowią dyspozycje akademickich zachowań etosowych. U podstaw szerokiej rekonstrukcji systemu źródeł etyki akademickiej leży założenie, iż jedynie wyczerpujące ustalenie materiału normatywnego stanowi podstawę do pełnej rekonstrukcji (egzegezy) i wniosków interpretacyjnych w tym zakresie. Druga przesłanka związana jest ściśle z przedstawionymi już w części pierwszej wnioskami, iż normatywny model etyki akademickiej opiera się zasadniczo na strategii budowania infrastruktury etycznej uczelni. Etyka akademicka nie opiera się jedynie na uchwalonym kodeksie etyki pracownika naukowego, czy też jedynie na ustawowym katalogu obowiązków.

4. System źródeł ustawowych

Podjęmując analizę regulacji ustawowych etyki akademickiej wyjść należy przede wszystkim od zasady wolności badań naukowych oraz poszanowania wolności akademickiej wyrażonej w art. 13 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej¹³, która w związku z art. 6 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej ma obecnie taką samą moc prawną, jak Traktaty¹⁴.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na dwie kwestie. Po pierwsze treść rzeczzonego artykułu, określająca podstawowe uprawnienia w zakresie szkolnictwa wyższego, została wyraźnie wyodrębniona i oddzielona w stosunku do innych regulacji określających takie uprawnienia, jak: prawo dostępu do kształcenia, nauki, nauczania zgodnego z własnymi przekonaniami, a więc ogólnego prawa związanego z edukacją

---

¹² M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*, Warszawa: LexisNexis, 2002, s. 79-81, 294-295.

¹³ *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej* (7.12.2000), Dz. U. UE z dnia 26 października 2012 r., C 326/391.

¹⁴ *Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Dz. U. UE z dnia 30 marca 2010 r., C 83/01.

i systemem oświaty. Po drugie, wyodrębnione w art. 13 prawo do wolności badań naukowych oraz poszanowania wolności akademickiej należy do pewnego szczególnego typu uprawnień. Chodzi o tzw. wolności prawnie chronione. Należy pamiętać, że uprawnienia tego rodzaju mają długą historię i należą do takich sfer wolności, jak: wolność słowa, wolność sumienia i wyznania, czy wolność zgromadzeń. Ich charakterystyczną funkcją jest ochrona przed ingerencją państwa oraz osób trzecich. Na gruncie refleksji filozoficznej podkreśla się, że istotą tego rodzaju praw (wolności) jest to, że z jednej strony istnieje możliwość swobodnego wyboru (religii, wyznania, decyzji sumienia), a w naszym przypadku obszaru badań naukowych („wolność do”), zaś z drugiej strony, inne osoby i podmioty, w tym państwo, powinny powstrzymać się od wymuszania określonych decyzji w tych właśnie sferach („wolność od”). W związku z taką istotą tych sfer życia, pozostających całkowicie poza ingerencją innych podmiotów, określamy je jako uprawnienia naturalne lub przyrodzone¹⁵.

W podobny sposób ustrojodawca w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶ wyodrębnia regulacje sfery wolności badań naukowych, ogłaszania ich wyników (art. 73) oraz uprawnień akademickich (art. 70 ust. 3-5). Podejmując analizę konstytucyjnych podstaw działania szkolnictwa wyższego należy koniecznie uwzględnić także takie zasady ogólne, które wpływają na pełny kształt polskiego szkolnictwa wyższego. Są to przede wszystkim: zasada demokratycznego państwa prawa (art. 2), zasada równego traktowania przez władze publiczne (art. 32) czy zasada samorządności (art. 17), która umożliwia tworzenie na terenie uczelni wyższej różnego typu struktur samorządowych. Każda z zasad prawa konstytucyjnego wpływa w sposób bezpośredni lub pośredni na ostateczny kształt, tj. określone ramy prawne standardów działalności naukowej

¹⁵ I. Berlin, *Dwie koncepcje wolności*, tłum. D. Grinberg, [w:] I. Berlin, *Cztery eseje o wolności*, Warszawa: PWN, 1994, s. 182.

¹⁶ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

oraz życia akademickiego. Dla przykładu Komisja ds. etyki w nauce w 2016 r. zwróciła uwagę Rzecznikowi Praw Obywatelskich na przepisy ograniczające aktywność ekspercką pracowników naukowych i akademickich ze względu na wiek, co jak się podnosi, jest niezgodne z art. 32 Konstytucji RP. Ograniczenia uniemożliwiają m.in. udział w pracach Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów osób posiadających wiedzę merytoryczną i praktyczną wynikającą z bogatego doświadczenia naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego¹⁷.

Dalsze źródła etyki akademickiej stanowią poszczególne regulacje ustawowe. W tym zakresie normatywnym fundamentem szkolnictwa wyższego jest obecnie ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym*¹⁸. Ustawa ta przeszła dwie „wielkie” nowelizacje w latach 2011 i 2014. Obecny projekt tzw. Ustawy 2.0, nazwanej również „Konstytucją dla nauki”, ma charakter nie tylko kolejnej „wielkiej” nowelizacji, lecz gruntowanej reformy szkolnictwa wyższego, która stanie się nowym i poważnym zadaniem dla władz uczelni i pracowników naukowych. Projekt ten nie wprowadza jednak istotnych zmian szczegółowych w zakresie zasad etyki akademickiej, w odróżnieniu od nowelizacji w 2011 r., w wyniku której m.in. powołano do życia Komisję ds. etyki w nauce, do której ustawowych zadań należało przygotowanie nowego Kodeksu etyki pracownika naukowego, uchwalonego ostatecznie przez Zgromadzenie Ogólne PAN dnia 13 grudnia 2012 r. Natomiast projekt Ustawy 2.0 w swoich działaniach reformatorskich kieruje się raczej na dwie kwestie natury ogólniejszej, tj. zarządzanie uczelnią oraz finansowanie uczelni, co ma przyczynić się do poprawy jakości tzw. „oferty edukacyjnej” oraz poprawy „efektywności badań naukowych”. Narzędzia zarządzania

---

¹⁷ *Sprawozdanie Prof. Andrzeja Zolla, Przewodniczącego Komisji do Spraw Etyki w Nauce z działalności Komisji w 2016 r.*, [w:] https://instytucja.pan.pl/images/2017/komisa_etyki/sprawozdanie_z_dzia%C5%82alno%C5%9Bci_Komisji_do_spraw_etyki_w_nauce_za_2016_r.pdf [dostęp: 19.05.2018].

¹⁸ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2017 r., poz. 2183 z późn. zm.

z zachowaniem autonomii uczelni oraz system finansowania mają przyczynić się do zwiększenia społecznej odpowiedzialności nauki.

W obowiązującej ustawie o szkolnictwie wyższym obowiązki pracowników uczelni uregulowano w Dziale III, Pracownicy uczelni (rozdział 1). Osobno w rozdziale IV tej samej części ustawy wyodrębniono przepisy proceduralne odpowiedzialności dyscyplinarnej nauczycieli akademickich (art. 139-150). Ponadto realizację postanowień Konstytucji w sprawie wolności badań naukowych, ogłaszania ich wyników i uprawnień akademickich stanowią: ustawa *o Polskiej Akademii Nauk*¹⁹, ustawa *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*²⁰, ustawa *o instytutach badawczych*²¹. W związku z zasadą zapewnienia autonomii szkół wyższych formalnym źródłem etyki akademickiej stają się również statuty uczelni oraz uchwały senatu, zwłaszcza, gdy wprost podejmuje się w nich ustalenia o przyjęciu Kodeksu etyki pracownika uczelni. Akty normatywne tego rodzaju mogą zawierać normy szczegółowe, charakterystyczne dla tradycji, tożsamości i misji danej uczelni.

5. Regulacje kodeksowe etyki akademickiej

W debatach wokół kodeksów etyki zawodowej, ich potrzeby, wpływu na rzeczywiste postępowanie oraz możliwość skatalogowania standardów wykonywania zawodu, dokumenty tego rodzaju zawsze miały swoich zwolenników i przeciwników. W Polsce, jak się przyjmuje, pierwsza szersza dyskusja na ten temat odbyła się po wypowiedzi L. Kołakowskiego, który postuluje odmienny niż tworzenie kodeksów

---

¹⁹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o Polskiej Akademii Nauk*, Dz. U. z 2017 r., poz. 1869 z późn. zm.

²⁰ Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*, Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.

²¹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. *o instytutach badawczych*, Dz. U. z 2018 r., poz. 736.

kierunek działań²². Jego zdaniem nacisk należy postawić na rozwój tzw. etyki sytuacyjnej, budującej postawy wrażliwości moralnej i otwartości wobec świata. Przeciwstawił się w ten sposób stanowisku tzw. kodeksualizmu, formalnego ustalenia reguł postępowania moralno-zawodowego. Pojawiają się zatem pytania, jaki podmiot miałby uznać ten, czy inny katalog za właściwy i czy katalog tego rodzaju można zmieniać, a jeśli tak, to w jaki sposób to robić? Czy reguły kodeksu zawodowego mogą być sprzeczne z moralnością społeczną?

Obecnie jednak, głównie pod wpływem kultury angloamerykańskiej, kodeksy etyki zawodowej stają się czymś wręcz powszechnym. W praktyce wielu środowisk zawodowych przyjęło się przekonanie, że jednostka organizacyjna, która posiada kodeks etyki jest społecznie wiarygodna. Obserwować można zatem zjawisko swoistej ekspansji kodeksów etyki zawodowej, deklarujących określenie: 1) misji, 2) systemu wartości, 3) zasad i reguł dobrej praktyki zawodowej²³. Środowisko naukowe i akademickie wpisuje się właściwie obecnie w ten globalny nurt tworzenia kodeksów etyki. Przy czym dodajmy od razu, w ujęciu infrastrukturalnym kodeks jest tylko jednym z narzędzi poprawy jakości edukacji i rzetelności badań naukowych. W modelu tym wprowadza się inne narzędzia związane z jawnością, transparentnością i stałym monitorowaniem działalności akademickiej.

W polskim środowisku naukowym obowiązuje aktualnie *Kodeks etyki pracownika naukowego*²⁴. Regulacja ta zastąpiła dokument o tej samej nazwie z 13 grudnia 2012 r. Obowiązujący akt normatywny stanowi wynik prac Komisji ds. etyki w nauce, uwzględniający propozycje uzu-

---

²² L. Kołakowski, *Etyka bez kodeksu*, „Twórczość” 7 (1962), s. 64-86.

²³ H. Izdebski, *Kodyfikacja etyki w służbie publicznej – doświadczenia kodeksu etyki służby cywilnej*, „Diametros” 25 (2000), s. 20-29.

²⁴ Uchwała Nr 3/2016 Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z dnia 1 grudnia 2016 r. w sprawie *Kodeksu etyki pracownika naukowego* [dalej cyt.: Kodeks], [w:] https://instytucja.pan.pl/images/2016/Uchwa%C5%82y/2_12/U-3.pdf [dostęp: 19.05.2018].

pełnień Kodeksu z 2012 r., które napłynęły ze środowisk naukowych i akademickich. Kodeks uzupełniono o trzy obszary regulacji: 3.5 Praktyki dotyczące formowania młodej kadry; 3.6 Praktyki dotyczące relacji ze społeczeństwem; 3.7 Unikanie konfliktu interesów. Natomiast wiele części aktu poddano mniejszemu lub większemu przeformułowaniu, począwszy od skrócenia tekstu Preambuly. Obecny Kodeks zyskał znacznie na przejrzystości formy i zwięzłości treści. Jak wynika z tekstu Załącznika Kodeksu, przy tworzeniu korzystano z rozwiązań zawartych w *The European Code of Conduct for Research Integrity*, który został przyjęty przez *European Science Foundation* oraz *All European Academies* w 2010 r., jako wzorzec tworzenia wewnętrznych kodeksów w krajach UE²⁵.

Kompleksowa analiza tekstu Kodeksu wykracza poza zakres niniejszego opracowania, dlatego należy ograniczyć się jedynie do kilku ogólnych uwag. Po pierwsze, w części 2, „Uniwersalne zasady i wartości etyczne w pracy naukowej”, w pierwszym akapicie, został użyty termin „integralność”, który stosowany jest w literaturze anglojęzycznej z zakresu etyki zawodowej, lecz może rodzić on inne skojarzenia znaczeniowe, bowiem w języku polskim utarło się, że „integralne” może być coś, co stanowi jedną spójną i niepodzielną całość, np. terytorium państwa. W języku angielskim termin *integrity*, użyty w kontekście etyczno-moralnym, wskazuje zespół cech człowieka, sprawności moralnych, jak: prawość, uczciwość, honor, wiąże się więc z tym, co dawniej określano ludzkimi cnotami (etyka cnót). Tak rozumiana integralność stanowi źródło wzajemnego społecznego, publicznego i zespołowego zaufania, dlatego też traktowana jest jako podstawa wszelkich profesjonalnych działań, zwłaszcza o charakterze doradczym, eksperckim, w tym naukowym. A zatem użyty termin „integralność” w takim właśnie znaczeniu ujawnia się jako zasada oraz wartość niezbędna i fundamentalna. Jednocześnie należy przypomnieć o tradycyjnym mo-

---

²⁵ Tamże, Załącznik, s. 23.

delu europejskim integralności i wiarygodności nauki z jego podstawowymi wartościami: prawda, wolność, wspólnota.

Druga uwaga dotyczy nowych obszarów regulacji, o które Kodeks został uzupełniony. Przede wszystkim zwrócono uwagę na formowanie młodej kadry naukowej. Powodów pojawienia się tego rodzaju regulacji może być wiele, ale wydaje się, że kwestia ta może wynikać m.in. ze zjawiska masowości studiów licencjackich, magisterskich oraz doktorskich. Zjawisko to siłą rzeczy musi prowadzić do uchybień w zakresie odpowiedniego czasu, dostępności oraz wymaganych kwalifikacji i możliwej rzetelności opiekuna naukowego. Wobec tych uwarunkowań opiekunowi trudno dołożyć starań, aby powstające prace zaliczeniowe i rozprawy doktorskie spełniały wymagania stawiane pracom akademickim i naukowym²⁶.

Kolejny nowy obszar regulacji dotyczy relacji ze społeczeństwem. Postanowienia tej części zwracają uwagę na wystąpienia publiczne pracowników naukowych, którzy – od strony pozytywnej – powinni brać udział, zabierać głos w życiu publicznym, niemniej udział ten powinien być odpowiedzialny, tj. obowiązuje taka sama rzetelność, sumiennosc i obiektywność, jak w przypadku publikowania wyników prac badawczych.

I trzeci obszar, który wymagał wyodrębnienia i uzupełnienia, to dyrektywy związane z zasadą unikania konfliktu interesów. W odniesieniu do dyrektyw w tym zakresie został użyty zwrot „w szczególności, gdy”, a zatem katalog ten ma charakter otwarty, tworzy zbiór sytuacji konfliktu interesów, w których najczęściej obecnie zachodzi ryzyko wykorzystania powiązań osób w przypadkach: oceny prac naukowych, pozyskiwania środków na badania naukowe, zakup materiałów i urządzeń, wykorzystywania prac studentów oraz powiązań z firmą, w której pracownik nauki ma udziały lub w niej pracuje. Jeśli zauważymy charakter tre-

---

²⁶ I. Ziemiński, *Nauczyciel – Mistrz i wychowawca*, s. 19.

ści wyżej wymienionych trzech nowych obszarów regulacji kodeksowych, to widać wyraźnie zmiany, przejście od odpowiedzialności wewnętrznej (model klasyczny systemu szkolnictwa wyższego) do odpowiedzialności zewnętrznej (społecznej).

6. System organizacyjny, zarządzanie i misja szkolnictwa wyższego

W modelu infrastrukturalnym zakłada się, iż nie można kwestii etosu akademickiego zredukować jedynie do rozwiązań prawnych lub deklaracji kodeksowych. Obecnie ważną rolę w codziennym życiu akademickim odgrywają takie czynniki, jak określony system organizacyjny i zarządczy, strategia, cele i misja szkolnictwa wyższego. Czynniki tego rodzaju stanowią nieformalne (niezorganizowane) źródła etosu akademickiego²⁷.

Generalnie aspekt systemowo-organizacyjny podkreślany mocno we współczesnych koncepcjach nowego zarządzania publicznego (*New Public Management, governance*) był niedoceniany w myśleniu o etyce zawodowej, w tym etyce akademickiej²⁸. W Europie w myśleniu o materii etosu akademickiego dominowało podejście autonomiczne, tj. etyka sumienia, skoncentrowana głównie na formalnie traktowanej deontologii zawodowej. Ponadto sprzyjał temu model uczelni wyższej skierowanej organizacyjnie „do wewnątrz”, koncentrującej się na procesie dydaktycznym i etosie poznania naukowo-teoretycznego. Obecnie *nolens volens* coraz mocniej upowszechnia się model uczelni amerykańskiej,

---

²⁷ Zob. np. *Misja, wizja i cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku*, [w:] https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/9b9413575c0e968c236bbd1d1f0a64db.pdf [dostęp: 19.05.2018].

²⁸ H. Izdebski, *Kierunki rozwoju zarządzania publicznego w Europie*, [w:] *W poszukiwaniu dobrej administracji*, red. H. Izdebski, H. Machińska, Warszawa: Wydawnictwo „Liber”, 2007, s. 11-21.

otwartej na zewnętrzne otoczenie społeczne i jego różne potrzeby²⁹. Nie dziwi zatem fakt, iż w polityce publicznej szkolnictwa wyższego stosowane są narzędzia i metody czerpane z doświadczeń zarządzania publicznego.

Podjęcie systemowo-organizacyjne bierze pod uwagę środowisko i uwarunkowania, w których przychodzi działać profesjonalście, pracownikowi naukowemu i akademickiemu. Obecnie w analizach systemu szkolnictwa wyższego używa się zwrotów zaczerpniętych z praktyk menadżerskich, wykorzystywanych w organizacji i zarządzaniu, jak np. usługa edukacyjna, efektywność badań naukowych, aktywna polityka płacowa, polityka personalna, oceny pracownicze, monitorowanie kariery zawodowej absolwentów, zarządzanie przez wartości, komercjalizacja wiedzy, strategia, misja, itp. Tego rodzaju podejście rodzi wiele nowych problemów w tradycyjnym środowisku naukowym (finansowanie, punktowy system ocen okresowych, polityka personalna), okazuje się bowiem, iż w uprawianiu nauki w grę wchodzi inne, poza epistemiczne czynniki organizacyjne i społeczno-ekonomiczne. Uwarunkowania te wręcz dominująco wpływają na etos akademicki³⁰.

W kontekście projektu tzw. Ustawy 2.0 pojawia się pytanie, czy w przyszłości będziemy mówić o jednej strategii, misji lub aksjologii polskiej uczelni wyższej, czy też o kilku możliwych strategiach? Jak się wydaje w grę wchodzi drugie rozwiązanie. Przewiduje się wyłonienie trzech typów uczelni: dydaktycznych, badawczo-dydaktycznych i badawczych. Na przykład własną wyraźną misję powinny mieć Wyższe Szkoły Zawodowe, które powinny dopasować swoje cele do potrzeb

---

²⁹ Zob. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej, Dz. U. Nr 207, poz. 1232.

³⁰ Szerzej zob. *Propozycja założeń do ustawy regulującej system szkolnictwa wyższego. Dot. umowy nr 03/U 2.0/2016/91. Kierownik projektu: Prof. dr hab. Hubert Izdebski, Warszawa, Styczeń 2017 r.* [w:] https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2017_02/c17dd3c7cfe8f502018f283981568f1b.pdf [dostęp: 19.05.2018].

otoczenia społeczno-gospodarczego. Uczelnie badawcze mają stać się bardziej widoczne i konkurencyjne na arenie międzynarodowej. Natomiast jeśli na podstawie szerszych analiz można wnioskować o jakimś jednym projekcie dla polskich uczeni wyższych, to na myśli można mieć właśnie, zgodnie z projektem Ustawy 2.0, model społecznej odpowiedzialności nauki, tj. położenie większego niż do tej pory nacisku na współpracę z otoczeniem³¹.

7. Normy moralności społecznej i uniwersalnej

Ważnym nieformalnym źródłem etyki akademickiej są również inne niż prawo regulatory życia społecznego. Aczkolwiek prawo, od strony formalnej, stanowione jest przez upoważnione do tego organy, to jednak od strony materialnej pozostaje ono zawsze zjawiskiem społecznym, powiązaniem poprzez swój aksjologiczny fundament z normami moralności społecznej i ogólnoludzkiej. Preferencje aksjologiczne społeczeństwa są również zmienne, jednak zgodnie z tezą R. Dahrendorfa ich zegar biegnie znacznie wolniej. Obecnie, głównie pod wpływem tendencji angloamerykańskich, społeczeństwa komunikacyjnego, narzędzi zarządzania i polityki publicznej, wzrasta znaczenie: jawności, transparentności, innowacyjności i odpowiedzialności społecznej w sferze publicznej.

W przypadku norm moralności społecznej warto zwrócić uwagę na trzy kwestie. Po pierwsze, odgrywają one szczególnie ważną rolę w procesie interpretacji klauzul generalnych, jak np. godne zachowanie się, staranność, rzetelność, za pomocą których ustawodawca, w celu uelastycznienia stosowania przepisów otwiera system prawa na uznawane zasady współżycia społecznego. Po drugie, pracownik naukowy, w związku m.in. z zasadą odpowiedzialności społecznej (Kodeks 3.6), powinien zachować te same standardy uczciwości i precyzji, co przy publikowaniu

---

³¹ Tamże, s. 23.

wyników swoich badań. I po trzecie, normy społeczne wyznaczają również odpowiednie zachowania poza miejscem pracy. Za właściwe postrzegane będzie okazywanie solidarności z innymi, szanowanie ich godności, stosunek do tradycji, dziedzictwa narodowego, wartości religijnych i kulturowych. W tym wymiarze ważne będzie również unikanie konfliktu interesów, np. poprzez dawanie do zrozumienia w środowisku zewnętrznym o swoich wpływach i powiązaniach w instytucji naukowej lub uczelni.

Wskazanie wszystkich standardów etyki akademickiej nie jest możliwe, dlatego też, jak podkreśla się w treści Preambuly Kodeksu, mając na myśli „integralność i wiarygodność nauki” należy się odwołać do wartości i zasad uniwersalnych. Obowiązujący Kodeks określa 11 tego rodzaju zasad i zarazem wartości. Określenie „wartości i normy uniwersalne” nie oznacza zarazem, że nie są wyznaczone określonym kontekstem historyczno-kulturowym. Przeciwnie, są one zawsze ufundowane w danej kulturze jako pewnym systemie aksjo-normatywnym, ale traktujemy je, jako rodzaj faktów (moralnych), które w codziennej praktyce życia społecznego nie wymagają wyjaśnień (uprawomocnienia), co nie znaczy zarazem, iż w refleksji teoretycznej, pytań o podstawy tych wartości nie stawiamy.

Zakończenie

Zasadniczym celem niniejszego opracowania było ustalenie modelu etyki akademickiej w Polsce. Jak się okazuje wskazać można kilka modeli, przynajmniej trzy, które nie występują wprawdzie w postaci czystej, niemniej ich składniki mogą być dominujące, a przynajmniej mogą równoważyć elementy innych modeli. Zasadniczo jednak można obserwować zjawisko odejścia od klasycznego modelu, który zgodnie z intencją Komisji ds. etyki w nauce określiliśmy modelem integralności i wiarygodności nauki. Proces stopniowej erozji tego modelu jest wynikiem silnego wpływu uwarunkowań zewnętrznych nauki, tj. postulatów

społecznej odpowiedzialności nauki oraz zwiększenia efektywności badań naukowych. Jednak analizy uwypuklają znaczenie wartości klasycznych (prawda, wolność badań, wspólnota akademicka), które są nadal mocno obecne w regulacjach kodeksowych.

Bibliografia

Źródła prawa

- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej* (7.12.2000), Dz. U. UE z dnia 26 października 2012 r., C 326/391.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 29 września 2011 r. w sprawie warunków oceny programowej i oceny instytucjonalnej, Dz. U. Nr 207, poz. 1232.
- Rządowy projekt ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Druk nr 2446, Część I), [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6C22FAA797502236C125826E0022D98C/%24File/2446-cz.%20I.pdf> [dostęp: 19.05.2018].
- Uchwała Nr 3/2016 Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z dnia 1 grudnia 2016 r. w sprawie *Kodeksu etyki pracownika naukowego*, [w:] https://instytucja.pan.pl/images/2016/Uchwa%C5%82y/2_12/U-3.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Uchwała Nr 10/2012 Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z dnia 13 grudnia 2012 r. w sprawie *Kodeksu Etyki Pracownika Naukowego*, [w:] https://instytucja.pan.pl/kancelaria/stories/pliki/U-nr_10-2012_ZO.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2017 r., poz. 2183 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o instytucjach badawczych, Dz. U. z 2018 r., poz. 736.
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk, Dz. U. z 2017 r., poz. 1869 z późn. zm.
- Wersje skonsolidowane Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Dz. U. UE z dnia 30 marca 2010 r., C 83/01.

Literatura

- Barankiewicz, Tomasz. 2010. „Etyka urzędnicza.” W *Encyklopedia prawa administracyjnego*, red. Michał Domagała, Anna Haładaj, i Stanisław Wrzosek, 284-285. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Berlin, Isaiah. 1994. „Dwie koncepcje wolności.” Tłum. Daniel Grinberg. W Isaiah Berlin, *Cztery eseje o wolności*, 182. Warszawa: PWN.
- Dahrendorf, Ralf. 1990. *Life Chance. Approaches to Social and Political Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dorbeck-Jung, Barbara. 1998. “Towards Reflexive Responsibility. New Ethics for Public Administration.” In *Ethics and Accountability in Context of Governance and New Public Management*, ed. Annie Hondeghe, 45-58. Amsterdam: IOS Press.
- Gibiński, Kornel. 2001. „Przedmowa.” W *Dobre obyczaje w nauce. Zbiór zasad i wytycznych*, wyd. 3, 4-8. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Komitet Etyki w Nauce.
- Izdebski, Hubert. 2000 „Kodyfikacja etyki w służbie publicznej – doświadczenia kodeksu etyki służby cywilnej.” *Diametros* 25:20-29.
- Izdebski, Hubert. 2007. „Kierunki rozwoju zarządzania publicznego w Europie.” W *W poszukiwaniu dobrej administracji*, red. Hubert Izdebski, i Hanna Machińska, 11-21. Warszawa: Wydawnictwo „Liber”.
- Kolakowski, Leszek. 1962. „Etyka bez kodeksu.” *Twórczość* 7:64-86.
- Lekka-Kowalik, Agnieszka. 2008. *Odkrywanie aksjologicznego wymiaru nauki*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Lekka-Kowalik, Agnieszka. 2016. „Etyka w nauce.” W *Etyka. Filozofia życia spełnionego*, red. Stanisław Janeczek, i Anna Starościc, 281-298. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, *Reforma szkolnictwa wyższego*, Warszawa 2011, [w:] http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/c206c1142bb1abce72e45bb9a3a3929e.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Misja, wizja i cele strategiczne szkolnictwa wyższego w Polsce w perspektywie 2020 roku*, [w:] https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/9b9413575c0e968c236bbd1d1f0a64db.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Propozycja założeń do ustawy regulującej system szkolnictwa wyższego. Dot. umowy nr 03/U 2.0/2016/91. Kierownik projektu: Prof. dr hab. Hubert Izdebski*, Warszawa, Styczeń 2017 r. [w:] https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2017_02/c17dd3c7cfe8f502018f283981568f1b.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Rok, Bolesław. 2004. „Państwo jako „trzecia strona” w dialogu między sektorem biznesu a społeczeństwem.” W *Dobre Państwo*, red. Witold Kieżun,

- i Jerzy Kubin, 189-192. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego.
- Sprawozdanie Prof. Andrzeja Zolla, Przewodniczącego Komisji do Spraw Etyki w Nauce z działalności Komisji w 2016 r.*, [w:] https://instytucja.pan.pl/images/2017/komisja_etyki/sprawozdanie_z_dzia%C5%82alno%C5%9Bci_Komisji_do_spraw_etyki_w_nauce_za_2016_r.pdf [dostęp: 19.05.2018].
- Zestawienie uwag do projektu ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* zgłoszonych w ramach opiniowania i konsultacji (Druk nr 2446, Część II, ss. 882), [w:] <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/6C22FAA797502236C125826E0022D98C/%24File/2446-cz.%20II.pdf> [dostęp: 19.05.2018].
- Zieliński, Maciej. 2002. *Wykładnia prawa. Zasady. Reguły. Wskazówki*. Warszawa: LexisNexis.
- Ziemiński, Ireneusz. 2011. „Nauczyciel – Mistrz i wychowawca.” W *Etyka nauczyciela*, red. Magdalena Bajan, i Sławomir J. Żurek, 15-40. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Model formalnych i nieformalnych źródeł etyki akademickiej w Polsce

Streszczenie

Artykuł stanowi prezentację kompleksowego modelu formalnych i nieformalnych źródeł etyki akademickiej w Polsce. W tej kwestii autor analizuje trzy modele: 1) model integralności i wiarygodności; 2) model infrastruktury etycznej oraz 3) model społecznej odpowiedzialności nauki. Przy czym zawsze zakładamy, iż dany model stanowi system złożony, tj. składa się z rodzajowo różnych standardów etyki akademickiej, zarówno norm prawnych, jak i norm moralnych.

Wskazane trzy modele nie ujawniają się jednak w Polsce w swojej czystej postaci. Raczej w procesie rozwoju stanowią one efekt pewnej ewolucji, ponieważ każdy kolejny model zawiera elementy modelu wcześniejszego. Proces stopniowej erozji modelu klasycznego (integralności i wiarygodności nauki) stanowi rezultat silnych obecnie ocen zewnętrznych, jak np. postulatu społecznej odpowiedzialności nauki oraz postulatu wzrostu efektywności prowadzenia badań naukowych.

Słowa kluczowe: etyka akademicka, infrastruktura etyczna, społeczna odpowiedzialność nauki, kodeks etyki w nauce

The Model of Formal and Informal Sources of Academic Ethics in Poland

Summary

The article presents a complex model of formal and informal sources of academic ethics in Poland. The author analyzes three models: 1) the model of integrity and credibility, 2) the model of ethical infrastructure and 3) the model of social responsibility. However, we are assuming that this model is a complex system, because it con-

sists of various kinds of sources of academic ethics standards, both legal and moral sources.

These three models, however, do not appear in Poland in pure form. Rather, it was a case of evolution in which the next model contained elements of the earlier model. The process of gradual erosion of the classical model (integrity and credibility of science) is the result of a strong influence of external conditions, mainly postulates of social responsibility of science and increase of effectiveness of scientific research.

Key words: academic ethics, ethical infrastructure, social responsibility of science, code of ethics in science

Information about Author: Rev. TOMASZ BARANKIEWICZ, Professor, Head of the Department of Theory and Philosophy of Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration, John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-50 Lublin, Poland, e-mail: tobar@kul.pl